

PRATARMĖ

Sei Šionagon (Sei Shōnagon) – japonų rašytoja. Labai mažai žinoma apie Sei Šionagon gyvenimą. Ji gimė apie 966 m., patikimų biografinių duomenų išlikę mažai, nežinomas net tikrasis vardas. Kai kurių tyrinėtojų nuomone, Sei Šionagon yra Nagiko Kijohara, jos tėvas buvo vienas žymiausių Hejano epochos (794–1192) poetų Kijohara Motosuke (908–990). Moteris buvo itin išsilavinusi, mokėjo kinų kalbą, išmanė kinų, japonų poeziją. Apie 933–1000 m. buvo imperatoriaus Ičidžio (valdė 986–1011 m.) sutuoktinės Teiši Sadakos Fudživaros (kilusios iš Japonijos didikų Fudživarų giminės, IX–XII a. turėjusios didžiausią įtaką šalyje) rūmų dama. Žinomi Sei Šionagon romanai su vidutinio rango dvariškiais ir provincijų valdytojais. Tikėtina, jog ji buvo susituokusi su rūmų tarnautoju Tačibana no Norimicu ir turėjo sūnų. Kiti šaltiniai teigia, kad Sei Šionagon turėjo dvi santuokas ir du vaikus: sūnų ir dukterį. Nieko nežinoma apie jos gyvenimą pasibaigus tarnybai imperatorienės dvare. Gali būti, jog Sei Šionagon tapo vienuole, tačiau priimta manyti, jog ji mirė skurde ir vienumoje, pasak vienu šaltinių, apie 1016 metus (remiantis kitais duomenimis, apie 1020 m.).

Sei Šionagon nebuvo gražuolė. Vietą rūmuose pelnė savo išsilavinimu, sąmoju, inteligencija. Dėl šių savybių turėjo nemažai priešų. Jos replikos būdavo netgi žiaurios, ypač skirtos tiems, kuriuos ji niekino.

Daugelį žinių apie Sei Šionagon tyrinėtojai susirankioja iš jos kūrinio „Slaptoji geišos knyga“ – kitaip žinomo kaip „Priegalvio knyga“ (*Makura no soši*) – puslapių. Todėl galima įsivaizduoti dvasingą, mėgstančią prabangą, jausmingą, bet drauge pažeidžiamą jauną moterį. Gal ji tokia ir buvo: mėgėja truputį pasigirti ir pasididžiuoti, aukšto rango dama, besijaudinanti dėl silpnų ir bejėgių – tiek vaikų, tiek žvirblelių.

Sei Šionagon „Slaptoji geišos knyga“ – esė žanrui priskiriamas kūrinys, kuris pasirodė paskutiniame X amžiaus dešimtmetyje, Hejano epochoje (794–1185 m.), japonų kultūros klestėjimo metu. Originalas neišlikęs, seniausi žinomi nuorašai datuojami XI a. pabaiga, pirmasis leidimas pasirodė XVII amžiuje. „Slaptąją geišos knygą“ sudaro maždaug 200 skyrių (pagal kitus skaičiavimus, 300 skyrių), bet šis skaičius ir seka įvairiuose leidimuose skiriasi. Knygoje aprašoma rafinuota rūmų kultūra, gausu rūmų gyvenimo smulkmenų, yra buitinių scenų, anekdotų, aforizmų, eilėraščių, svarstymų apie poeziją, aliuzijų į senosios kinų literatūros kūrinius, gamtos, japonų gyvenimo papročių, religinių apeigų aprašymų, bet dažniausiai perteikiamas momentinis įspūdis, idėja, išgyvenimas – tai juk dienoraštis, kuriame autorė išsako savo asmeninius potyrius. Būdinga nutylėjimų, užuominų poetika, bet

išlaikomas aiškus, tikslus stilius, šmaikštumas, kritinis požiūris, atvirumas, jausmingumas, jautrumas, subtilus psychologizmas, vaizdinga kalba. Aukštinamas grožis, estetika, subtilumas, išsilavinimas, pašiepiamas netaktas, prastas skonis, tamsuoliškumas, smerkiamas pavydas. Ši knyga priskiriama prie žymiausių pasaulio literatūros kūrinių.

Tų laikų Japonijos valdymo sistema buvo nusižiūrėta iš Kinijos. Valstybės tarybai vadovavo ir didžiausią valdžią turėjo kancleris bei jam pavaldūs kairysis ir dešinysis ministrai. Buvo dvi kanceliarijos, kurioms priklausė daugybė įvairių žinybų: apeigų, mokesčių, karinė, teismo, rūmų, muzikos, mokslo ir švietimo, pasiuntinybių ir vienuolynų; valdybų: finansų, kavalerijos, laivyno, statybos, medžioklės, virtuvės, smilkalų, vynų ir kt.; skyrių: rūmų tvarkymo, sargybos priežiūros, siuvimo, audimo ir t. t.

Tačiau valdininkus labiau jaudino nauji pelningi paskyrimai, o ne darbas valstybės labui. Iš tiesų, daugumą klausimų sprendė kancleris arba imperatoriaus regentas.

Visi svarbiausieji valstybiniai postai buvo paveldimi. Valdžioje įsitvirtino Fudživaros klanas. Tapo įprasta, jog sosto paveldėtojas turėjo vesti Fudživaros klano merginą, ir paveldėtojas tapdavo tik šios linijos žmonės, todėl visi Hejano epochos valdovų seneliai, dėdės, pusbroliai, svainiai, taip pat padėjėjai, kancleriai ir mokytojai buvo Fudživaros.

Tuo metu imperatoriaus dvaras gyveno savitą gyvenimą. Aplink dvidešimt galingiausių aristokratų šeimų buriavosi kitos, mažiau kilmingos. Provincijų aristokratijai vadovavo gubernatoriai, tačiau šie mielai pasilikdavo sostinėje ir vietoj savęs siūsdavo padėjėjus. Vienintele garbaus žmogaus verta vieta buvo laikoma sostinė – Hejanas. X amžiaus pabaigoje imperatoriaus rūmai iš vietos, kur sprendžiami tautos reikalai, pavirto visų menų klestėjimo vieta. Kultūrinis gyvenimas koncentravosi rūmuose, o iš čia tarsi bangos sklido po visą Japoniją. Šiaurinėje miesto dalyje daugiau nei septyniasdešimties valstybinių pastatų ir aukštųjų rūmininkų namų apsupti stūksojo Didieji imperatoriaus rūmai – Seirio rūmai – valdančiojo imperatoriaus rezidencija. Šie rūmai tebestovi šių dienų Kiote, jie buvo restauruoti XIX amžiuje. Koki (Kokiden) – imperatorienės rūmai.

Tuo metu, kai Vakarų pasaulis tebebuvo tamsus ir barbariškas, Japonijoje klestėjo aukšta kultūra, buvo puoselėjama riteriškumo ir garbingumo dvasia. Hejano laikotarpiu klestėjęs grožio kultas išugdė labai subtilią ir elegantišką visuomenę. Žinoma, šis reiškinys formavosi istoriškai, geografiškai ir socialiai uždaroje erdvėje, tačiau padarė įtakos visai pasaulinės kultūros raidai. Ir šiuo metu Kiotas (tuometinis Hejanas) laikomas japonų kultūros lopšiu. Hejano epochą galima pavadinti Japonijos kultūriniu fenomenu. Kultūrinį pakilimą nulėmė didžiųjų protų noras perimti ir pasimokyti iš indų, kinų, korėjiečių. Tačiau japonai labai brangino ir savo šaknis, jie nesiekė pakeisti savito svetimu, o tiesiog stengėsi praturtinti savo kultūrą. Tuometinė mados estetika reikalavo ne tik griežtai laikytis sudėtingiausių etiketo taisyklių, bet ir žinoti smulkmenas. Tarkim, mokėti parinkti tinkamą popierių, kvepalų ar smilkalų aromatą, drabužio kirpimą ir audinio spalvą priklausomai nuo valdininko rango ir pan. Šios žinios,

žinoma, drauge su šeiminiiais ryšiais buvo būtina sąlyga kilti karjeros laiptais. Nepaisant milžiniškos budizmo įtakos, Hejano epochos japonai labiau nei moralinius principus vertino stilių, išorė buvo svarbesnė nei širdies šiluma.

Aukštuomenės moterims buvo keliami kur kas menkesni reikalavimai. Tiesiogiai aukštuomenės gyvenime jos nedalyvavo. Tačiau imperatoriaus bei aukštųjų valdininkų žmonos ir sugulovės darė didelę įtaką (Hejano laikotarpio Japonijoje buvo priimta daugpatystė). Pagrindinis daugumos dvariškių užsiėmimas buvo pastangos joms įtikti. Kadangi Hejano aukštuomenės moteris turėjo slėptis už uždangos ir iki vestuvių nesikalbėti su nepriklausančiais šeimai vyrais, plačiai paplito susirašinėjimas su širdies dama. Gal tai paskatino japoniškų rašmenų atsiradimą? Juk rūmų damos daug prasčiau (be abejo, ne visos) už vyrus išmanė kinų rašmenis.

Rūmų damos sukūrė daugybę eilių, prirašė dienoraščių. Iš jų dabar ir rankiojamos žinios apie aukštesniosios klasės japonų moters gyvenimą prieš tūkstantį metų. Tačiau savo žavėjimusi spalvomis ir spindesiu, poezijos pomėgiu, naivumu ir išminties deriniu visas kitas žinomas rašytojas užtemdo Sei Šionagon. Be to, „Slaptoji geišos knyga“ (kitai, „Priegalvio knyga“) turi keletą ypatingų skirtumų. Jos autorė pajuokdavo meilužius, tiesiog patologiškai garbino valdovų porą, buvo ganėtinai priešiška net aukštesnės klasės vyriškiams. Tačiau nepaisant tokio požiūrio jos užrašuose visiškai nėra nei zirzimo, nei verkšlenimo, kurie tokie dažni jos amžininkių kūryboje vaizduojant santykius su vyrais.

Be abejonės, Sei Šionagon savo užrašus pradėjo dar tebetarnaudama rūmuose: kai kurie epizodai papasakoti minučių tikslumu. Tačiau kai kurios dalys parašytos po imperatorienės Sadako mirties. Pavadinimas „Slaptoji geišos knyga“ (kitai, „Priegalvio knyga“) tikriausiai nusako, jog vyrai ir moterys slėpė užrašų sąsiuvinis greta savo guolių miegamuosiuose, galbūt medinių priegalvių stalčiuose ir galėdavo užrašyti priklydusias mintis.

Sei Šionagon jaudina tik tai, kas gražu. Ji nepakenčia tamsaus, nesutvarkyto pradmens – tai grožio ir formos instinktas. „Negražu – neleistina“ – tai Hejano epochos japonų kodeksas. Jie matė pasaulį pro grožio prizmę, arba grožis yra jų atskaitos taškas: jei gražu – tai teisinga. Įžūlumas neleistinas ne tik todėl, jog neetiškas, o dėl to, jog negražus, prieštarauja daiktų žavesiui, visuotinei harmonijai. Japonai supriešindavo ne gėrį ir blogį, o grožį ir bjaurumą. Dėl to ir Šionagon nekenčia pavydo, piktžodžiavimo, grubumo, neskoningumo – tarsi tamsaus, nesutvarkyto pradmens pasirodymo.

Pagrindinio žinomo knygos teksto struktūra pakrika ir paini. Dalys sudėtos ne chronologine tvarka, net šiek tiek nelogiškai. Įmanoma, jog Sei Šionagon rankraštis gali gerokai skirtis nuo turimų tekstų. Juk seniausias turimas rankraštis nurašytas beveik po penkių šimtų metų nuo originalo sukūrimo. Šimtmečius mokslininkai ir perrašinėtojai vis pagedagudavo į jų rankas

pakliuvusius rankraščius, laisvai perkeldavo skyrius iš vienos knygos dalies į kitą. Kai ką pagražindavo, pakomentuodavo. Praleisdavo žodžius ar sakinius tikėdamiesi suklastoti tiesą, be to, darydavo kopijavimo klaidų. Žinoma, tai leidžia tikėtis didelių skirtumų tarp tekstų, gal net kai kurių dalių visiško pakeitimo.

Originalusis *Makura no soši* rankraštis pradingo gerokai prieš pasibaigiant Hejano epochai. Nuo XII amžiaus pasklido daugybė variantų. Beveik neįtikėtina, jog pirmasis rankraštis atsiras ir sužinosime, kuri versija artimiausia originalui.

Tikėtina, jog „Slaptoji geišos knyga“ (kitai, „Priegalvio knyga“) buvo pradėta kaip asmeninis dienoraštis. Jei išties taip, tai po 996 metų sužinojus apie dienoraščio buvimą rūmuose jis tapo meniškesnis, bet labiau suvaržytas. Tokiu atveju pati Šionagon galėjo perrašyti kai kurias dalis, kad dienoraštis taptų tinkamesnis skaityti kitiems.

Vertimas kiek įmanoma pritaikytas šiuolaikiniam skaitytojui, parinkti kai kurie sinonimai. Galbūt net praleisti keli Šionagon pamėgti žodžiai, kurie mūsų dienomis skaitytojui labiau suprantami, o teksto reikšmės neiškraipo. Juk verčiau suteikti kūriniai šiek tiek poetiškumo, nei cituoti paraidžiui.